

ARAŞTIRMA DOSYASI

Aynı fiyatlar, farklı bütçeler: hane harcamalarının görünmeyen farkı

Gelir ve hane büyüklüğüne göre harcama paylarını birleştirerek bütçedeki yoğunlaşmayı araştırıyoruz.

29,8 | barınma + gıda payında yüzde puan fark

Verinin söylediği

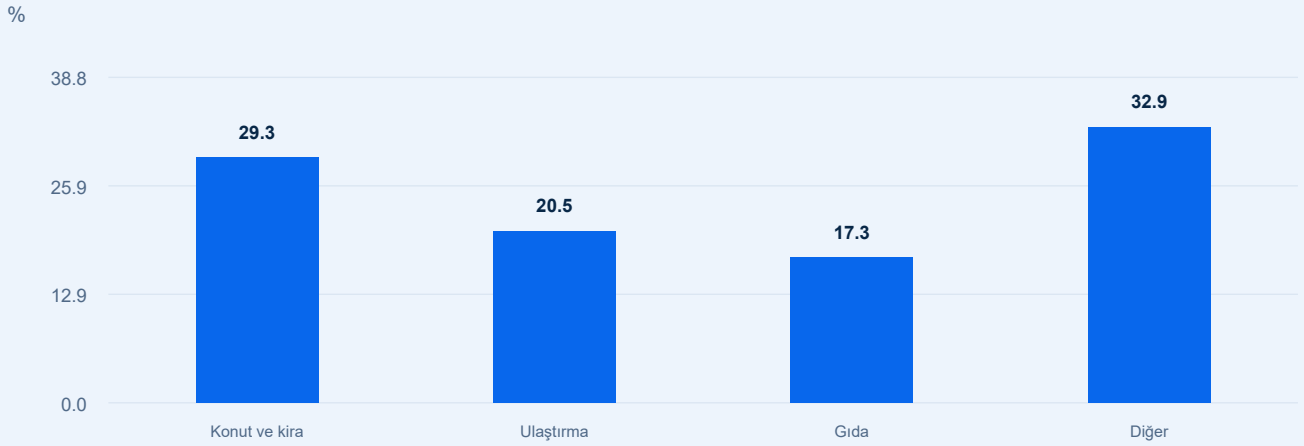
- 01 Bütçenin üç ana kalemi
- 02 Gıdanın bütçedeki ağırlığı gelirle değişiyor
- 03 Barınma ile gıdayı birlikte okumak
- 04 Ulaştırma yön tersine dönüyor
- 05 Tek kişilik hanelerde barınmanın payı
- 06 Yöntem, kapsam ve devam soruları
- 07 Pay ile tutar neden farklı sonuçlar verir?
- 08 Bütçe paylarıyla hangi kararlar desteklenebilir?

01 Bütçenin üç ana kalemi

2025'te konut ve kira, ulaştırma ve gıda grupları birlikte hane tüketim bütçesinin %67,1'ini oluşturuyor. MasVeri hesabı, %29,3 + %20,5 + %17,3 toplamına dayanıyor. Bu üç alan bütçenin yaklaşık üçte ikisini kaplıyor.

Bu paylar ortalama harcamanın bileşimidir; her hanenin gelirinin tam olarak %67,1'ini bu kalemlere ayırdığı söylenemez. Konut ve kira kaleminin istatistiksel kapsamı ile yalnızca kiracıların ödediği nakit kira da aynı şey değildir.

Şekil 1 / Hane bütçesinin dağılımı

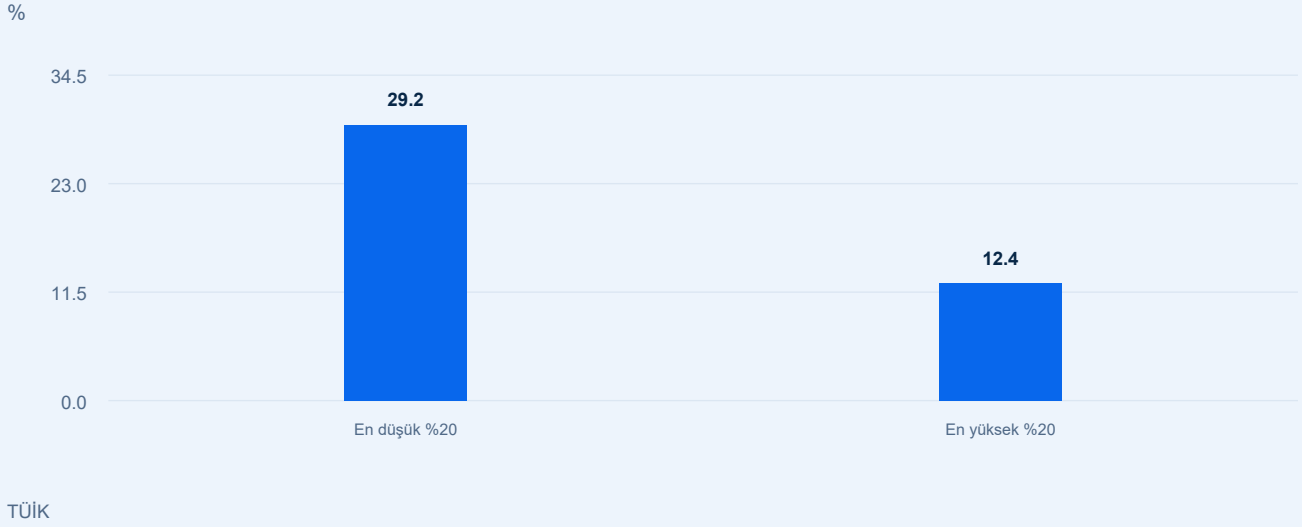

TÜİK / MasVeri

02 Gıdanın bütçedeki ağırlığı gelire değişiyor

En düşük gelirli %20'lik grupta gıdanın payı %29,2, en yüksek %20'lik grupta %12,4. Aradaki fark 16,8 yüzde puan. Düşük gelir grubunun bütçe içindeki gıda payı yaklaşık 2,35 kat daha yüksek.

Bu karşılaştırma “düşük gelirli haneler daha fazla lira harcıyor” sonucunu vermez. Daha küçük bir toplam bütçenin büyük yüzdesi, büyük bir bütçenin küçük yüzdesinden mutlak tutar olarak düşük olabilir. Pay farkı ile harcama tutarı farkını ayırmak, fiyat değişimlerinin farklı hanelerde neden farklı hissedilebildiğini araştırmak için başlangıçtır.

Şekil 2 / Gelire göre gıda harcaması payı

Gelire göre en düşük ve en yüksek beşte birlik gruplar; tutar değil bütçe payı.

03 Barınma ile gıdayı birlikte okumak

Düşük gelir grubunda konut ve kira ile gıda toplamı %67,9; yüksek gelir grubunda %38,1. MasVeri'nin bu iki kalemi birleştiren hesabı 29,8 puanlık bir fark gösteriyor. Bu, yayımlanan iki ayrı harcama grubundan türetilmiş bir bütçe yoğunlaşması karşılaştırmasıdır.

Geriye kalan payı doğrudan “serbest harcama” olarak adlandırmak doğru olmaz; ulaştırma, sağlık ve diğer ihtiyaçlar da bu bölümde bulunur. Hesap yalnızca seçilen iki kalemin göreceli ağırlığını görünür kılar.

Şekil 3 / Gelire göre barınma harcaması payı

04 Ulaştırma yön tersine dönüyor

Ulaştırma harcamalarının payı düşük gelir grubunda %8,6, yüksek gelir grubunda %25. Fark 16,4 yüzde puan. Gıda ve barınmada gördüğümüz pay ilişkisi bu başlıkta tersine dönüyor.

Ulaştırma grubu yalnızca toplu taşıma ücretlerinden oluşmaz; taşıt alımı, akaryakıt, bakım ve diğer taşıma harcamalarını da içerir. Bu yüzden yüksek payı otomatik olarak daha uzun yolculuk veya daha fazla günlük ulaşım ihtiyacı şeklinde yorumlamamak gerekir.

Şekil 4 / Gelire göre taşıma payı

05 Tek kişilik hanelerde barınmanın payı

Tek kişilik hanelerde konut ve kira harcamaları bütçenin %41'ini oluştururken 6 ve daha fazla kişilik hanelerde %24,4. Fark 16,6 yüzde puan; payların oranı yaklaşık 1,68. Hane büyüklüğüyle birlikte görülen bu farklılık, konut hizmetlerinin paylaşılması gibi sorulara kapı açıyor.

Ancak iki grubun gelir, yaş ve yerleşim özellikleri de farklı olabilir. Bu tablo tek başına hane büyüklüğünün nedensel etkisini ayırmaz. Perakende ve konut araştırmalarında hane tipini dikkate almak için somut bir başlangıç noktası sunar.

Şekil 5 / Hane büyüklüğüne göre barınma payı**06 Yöntem, kapsam ve devam soruları**

Çalışma 2025 Hanehalkı Bütçe Araştırması'nın yayımlanan harcama paylarını kullanır. Bütün hesaplar aynı yılın verilerinden yapılmıştır. Farklar yüzde puan, oranlar ise iki payın bölümü olarak sunulur. Araştırma mikro verisi kullanılmadığı için gelir, bölge ve yaşın ortak etkileri ayrıştırılmamıştır.

Bir sonraki adım, aynı sınıflama ve yöntemle üretilmiş çok yıllık harcama tablolarını birleştirmek ve hane profillerine göre değişimi incelemektir. 2020–2021 dönemindeki araştırma kesintisi ile sınıflama değişiklikleri kontrol edilmeden eski tablolar bu dosyaya eklenmemiştir. Mevcut sonuçlar fiyat tahmini değil, bütçe bileşimi analizidir.

07 Pay ile tutar neden farklı sonuçlar verir?

Gelir grupları arasındaki %29,2 ve %12,4 gıda paylarını karşılaştırırken iki ayrı soru sormak gerekir: Gıda bütçenin ne kadarını kaplıyor ve gıdaya kaç lira harcanıyor? Bu rapor ilk soruyu yanıtlar. İkinci sorunun yanıtı için her grubun toplam harcama tutarı gerekir.

Yalnızca hesabı göstermek için varsayımsal iki bütçe düşünelim: 100 birimlik bir bütçenin %29,2'si 29,2 birimdir. 300 birimlik bir bütçenin %12,4'ü ise 37,2 birimdir. Bu tutarlar TÜİK gözlemi değildir. Örnek, düşük payın düşük mutlak harcama anlamına gelmediğini gösterir. Dolayısıyla pay grafiğinden bir grubun beslenme miktarı, ürün kalitesi veya satın aldığı ürün sayısı hesaplanamaz.

Gelir dilimi ile harcama payı da farklı sınıflamalardır. Haneler gelire göre gruplansa bile grafikteki yüzde, o grubun tüketim harcaması içindeki kalemin ağırlığını anlatır. “Gelirin %29,2'si gıdaya gidiyor” demek, harcama tablosunu gelir kullanım tablosuna dönüştürür ve bu verinin desteklemediği bir sonuç üretir.

08 Bütçe paylarıyla hangi kararlar desteklenebilir?

Bu bulgular, fiyat değişikliklerinin kimler için daha önemli olabileceğini araştırmak üzere bir öncelik listesi sağlar. Gıda ve barınmanın daha büyük yer tuttuğu gruplarda bu alanları ayrıca incelemek anlamlıdır. Ancak burada gelir grubuna özel enflasyon hesaplanmadı: bunun için ayrıntılı ürün ağırlıkları ve karşılaştırılabilir fiyat serileri gerekir.

Bir kurum araştırmaya devam edecekse önce hedef haneyi tanımlamalı, ardından aynı dönemdeki gelir, hane büyüklüğü ve konum bilgisini eşleştirmelidir. Ulusal ortalamadan bir şehirde gereken aylık bütçeyi çıkarmak veya tüm düşük gelirli hanelere aynı harcama tutarını atamak doğru değildir.

Bu rapordan alınabilecek somut sonuç, bütçe bileşiminin gelir ve hane yapısıyla farklılaştığıdır. Alınamayacak sonuçlar ise şehir bazında yaşam maliyeti tutarı, gelecek yıl harcama tahmini ve tek bir haneye uygun tasarruf planıdır. Bu ayırım, grafiğin hangi araştırma sorusuna yanıt verdiğini korur.

Kaynak ve kapsam

Bu araştırma belirtilen döneme aittir. Sonraki dönem verilerinin yerine geçmez. Kaynak kontrolü: 7 Eylül 2026.

Hane bütçesinin dağılımı

MasVeri: other = 100 – 29.3 – 20.5 – 17.3

TÜİK / 1 / veriportali.tuik.gov.tr

CSV / MasVeri

Gelire göre gıda harcaması payı

TÜİK / 1 / veriportali.tuik.gov.tr

CSV / MasVeri

Gelire göre barınma harcaması payı

TÜİK / 1 / veriportali.tuik.gov.tr

CSV / MasVeri

Gelire göre ulaştırma payı

TÜİK / 1 / veriportali.tuik.gov.tr

CSV / MasVeri

Hane büyüklüğüne göre barınma payı

TÜİK / 1 / veriportali.tuik.gov.tr

CSV / MasVeri

Yönetici özeti

29,8 | barınma + gıda payında yüzde puan fark

01 Barınma ve gıda, düşük gelir grubunda bütçenin %67,9'unu; yüksek gelir grubunda %38,1'ini oluşturuyor.

02 Gıdanın bütçedeki payı düşük gelir grubunda yaklaşık 2,35 kat daha yüksek.

03 Tek kişilik haneler ile 6+ kişilik hanelerin barınma payları arasında 16,6 puan fark var.